

KRYSTYNA NAWARA
1924–1982

Z Krystyną Nawarą spędziłam wspólnie wiele chwil, najpierw na studiach (w latach 1950–1955) na Wydziale Geologii Uniwersytetu Warszawskiego, i później, kiedy pracowała już w Muzeum Ziemi (1955–1982), poświęcając swym zainteresowaniom i swej pracy czas, nie tylko służbowy. Główną cechą zmarłej po krótkiej chorobie dnia 7 sierpnia 1982 r. doktor Krystyny Nawary była pasja pracy, której oddawała cały swój zapał i energię. Wynikiem jest okazały dorobek, na który składa się ponad 80 różnych prac i publikacji, w tym liczne artykuły naukowe i popularyzatorskie. A przecież pracowała zaledwie 27 lat, do ostatnich dni czynna, przygotowując tuż przed chorobą cykl wykładów na tematy planetologii. Miały być one wygłoszone na Uniwersytecie Śląskim w bieżącym roku akademickim.

Pracę magisterską ukończyła w 1955 r.; aby następnie rozpocząć przygotowania do rozprawy doktorskiej. Opracowanie – na temat wówczas nowatorski – dotyczyło transportu i sedymentacji rzek karpackich. Problematyce związanej z zagadnieniami sedymentacji skał okruchowych poświęciła poza pracą doktorską 7 artykułów naukowych. Obrona pracy doktorskiej, której promotorem był prof. B. Halicki, a następnie w związku z jego chorobą prof. M. Turnau-Morawska, odbyła się 21 lutego 1961 r. na Wydziale Geologii Uniwersytetu Warszawskiego, gdzie K. Nawara pracowała w latach 1952–53, pełniąc obowiązki zastępcy asystenta początkowo w Zakładzie Petrografii Skał Osadowych, a następnie w Zakładzie Geologii Historycznej pod kierunkiem prof. J. Samsonowicza.

W okresie przygotowywania pracy doktorskiej Krystyna Nawara prowadziła

równocześnie bardzo rozwiniętą działalność popularyzatorską. Należy tu wymienić 12 audycji dla Polskiego Radia, liczne odczyty i pogadanki dla zwiedzających Muzeum Ziemi, którego głównym celem było rozwijanie zamiłowań do zbieractwa geologicznego wśród amatorów. Była współzałożycielem Towarzystwa MNoZ w 1956 r. razem z prof. prof. Czeczotową, Halicką, Małkowskim, Passendorferem i innymi pracownikami Muzeum Ziemi. Krystyna Nawara była bardzo czynnym jego członkiem, *spiritus movens* licznych inicjatyw w tym okresie, gdy PTMNoZ przeżywało swój rozkwit. W latach 1959–1963 pełniła obowiązki sekretarza, w 1963–68 – prezesa Koła Warszawskiego, a w 1963–67 również sekretarza Zarządu Głównego. PTMNoZ miało wówczas 10 kół terenowych, które skupiały w 1964 r. 335 członków z całego kraju. W tym okresie Krystyna Nawara współpracowała ściśle z prof. Łaskiewiczem. Organizowała zjazdy połączone z wycieczkami terenowymi do Krakowa, Kielc, Darłowa, Krosna i Suwałk oraz liczne odczyty, na które zapraszała m.in. geologów polskich pracujących poza granicami kraju.

W 1962 r. powstało założone z Jej inicjatywy i prowadzone przez Nią do 1968 r. Koło Warszawskie PTMNoZ dla Dzieci. Udało Jej się zgromadzić 50 osobową grupę dzieci różnego wieku. Znalazły one na terenie Muzeum Ziemi dogodne warunki do rozwijania swych zamiłowań. K. Nawara prowadziła pracownię amatorską, bibliotekę i modelarnię geologiczną. Była to w dużej mierze działalność nowatorska, która niestety nie znalazła dotychczas następców. Miałam możliwość oglądać z bliska tę działalność, gdyż brałam udział w odczytach oraz wycieczkach organizowanych przez Koło w różne tereny Polski. Pamiętam jak liczna i jak pełna zapału była ta gromadka młodzieży.

Ten rozdział działalności K. Nawary zasługuje na szczególnie wysoką ocenę, gdyż zaowocował obficie. Wychowankowie Koła, uczestnicy licznych wspólnych wypraw i zabaw pokończyli albo Technikum Geologiczne albo studia geologiczne i dziś wielu z nich to już doktorzy i cenieni pracownicy instytucji geologicznych. Tę działalność Krystyny Nawary można śmiało określić nie tylko jako popularyzatorską, ale nade wszystko jako społecznikowską.

W latach 1967–1981 dr Krystyna Nawara będąc wieloletnim członkiem Polskiego Towarzystwa Geologicznego (wstąpiła do Towarzystwa w 1955 r.) brała czynny udział w pracach Zarządu Oddziału Warszawskiego, zajmując się również stroną popularyzatorską tej działalności. Wygłosiła w tym czasie 11 odczytów, których tematem były wyniki nowych odkryć i badań planet Układu Słonecznego.

W 1968 r. dr Krystyna Nawara zajęła się problematyką, która pochłonęła Ją całkowicie, i której poświęciła 8 artykułów drukowanych w czasopiśmie naukowych oraz 40 prac popularnonaukowych. Te prace wysunęły Ją na pierwsze miejsce w Polsce w zakresie badań naszego układu planetarnego, a przede wszystkim problemów związanych z geologią planet. Ten dział nauki rozwinął się w ciągu ostatnich lat dzięki licznym załogowym i bezzałogowym wyprawom, a postępy w tej dziedzinie rzuciły nowe światło również na wiele problemów geologii Ziemi, stąd zrozumiałe zainteresowanie tymi odkryciami geologów polskich.

Dr K. Nawara wyszła tym zainteresowaniom naprzeciw. Zgromadziła dużą

bibliotekę oraz opracowała jedyną w kraju bibliografię literatury planetologicznej. Pisząc liczne artykuły oraz wygłaszając odczyty (m.in. odczyty dla studentów Wydziału Geologii UW) przybliżała tę problematykę zarówno geologom, jak i innym. Zainteresowanych było wielu, o czym świadczy liczne uczestnictwo w odczytach oraz rekordowe liczby zwiedzających wystawy planetologiczne – między innymi na wystawie, na której eksponowano skałę księżycową.

Pomimo, że korzystając z materiałów naukowych uzyskanych przez innych badaczy nie mogła prowadzić oryginalnych badań naukowych w tej interesującej ją dziedzinie, miała jednak zawsze własny stosunek do opublikowanych wyników i zajmowała w wielu kwestiach stanowisko, często różne od powszechnie przyjmowanych. Jedną z takich kwestii był problem genezy kraterów księżycowych, które uważała za wynik działania wulkanów, podczas gdy w literaturze publikowanej najczęściej przez astronomów i fizyków uważano je przeważnie za skutek uderzeń meteorytów o powierzchnię planet. Pogląd swój przedstawiła w 1974 r. w popularnonaukowym artykule pt. „Spór o kratery księżycowe”. Interesowała się również składem petrograficznym, mineralogicznym i chemicznym planet i meteorytów oraz porównaniami z materią ziemską, a zwłaszcza jej najstarszą, prekambryjską skorupą. Temu tematowi zamierzała poświęcić w niedługim czasie większe opracowanie monograficzne, do którego gromadziła literaturę.

Prace dr K. Nawary znajdowały zainteresowanie również w kręgu astronomów, czego wyrazem jest uczestnictwo w pracach Towarzystwa Kopernikowskiego oraz współpraca z Komisją Popularyzacji Polskiego Towarzystwa Astronautycznego. Jej nazwisko jest znane nie tylko w polskim środowisku naukowym. Korrespondowała regularnie z ośrodkami, gdzie prowadzone są badania planetologiczne, otrzymując tą drogą opracowania, mapy i publikacje. Została także wymieniona w międzynarodowych encyklopediach naukowych.

Poza tym prowadziła prace popularyzatorskie w Muzeum Ziemi PAN opracowując scenariusze wystaw samodzielnie lub uczestnicząc w zespołach. Wystaw tych zrealizowano 11, a w przygotowaniu było dalszych 6 tematów, których nie zdążyła ukończyć.

Jako Człowieka dr K. Nawarę cechowało bezinteresowne oddanie pracy naukowej i popularyzatorskiej. Nie zrobiła kariery w potocznym tego słowa znaczeniu, ale Jej dorobek stanowi cenny wkład w osiągnięcia geologii polskiej.

Ewa Stupnicka

SUMMARY

Dr. Krystyna Nawara (1929–1982), geologist and planetologist, graduated at the Warsaw University in 1955, being already employed (1952–1953) as assistant of the Departments of Sedimentary Petrography and of Historical Geology of this higher school. After gaining the M.Sc. degree she started to work in the Museum of the Earth in Warsaw where she could develop her abilities in various branches of geological sciences and their popularization. In 1961 K. Nawara got the Ph.D. degree in sedimentary petrography on the ground of the thesis on transport and sedimentation in the Carpathian river valleys. During her work in the Museum of the Earth she was very active not only as scientist but as very clever popularizer. For many years she was engaged into the works of the Polish Association of Friends

of Earth Sciences, being its secretary (1959–1963) and president of the Warsaw Branch (1963–1968). In 1963, K. Nawara created the Children's Section of this Association and special laboratory in which young people were constructing geological models, reading books and developing their interests in Earth sciences. Numerous of them are actually well known geologists. Since 1968 dr. Nawara's scientific interests were concentrated on the problems of planetology. She is the author of 8 scientific and 40 popular-scientific papers on this subject, as well as of the scenarios of 11 exhibitions and of numerous radio and TV broadcasts. Her name is mentioned in international scientific encyclopedia.

Dr. K. Nawara's premature death is a heavy loss to the Museum of the Earth, young Polish planetology and to her numerous pupils and friends introduced by this appassioned woman into geological sciences.

summarized and translated by W. Narebski